

Prikaz knjige

ICAE – International Council for Adult Education & DVV International: Adult Education and Development: Skills and Competencies¹

Publikacija *Adult Education and Development: Skills and Competencies* rezultat je višestruko, a time i veoma široko otvorenog prostora za učenje, putem dijaloga, razmene ideja, koncepata i primera dobre prakse autora iz različitih delova sveta. Ona predstavlja drugi medij u koji je smešten bogat sadržaj virtuelnog seminara, koji je pod istim nazivom, kao četvrti u nizu sličnih seminara, održan u aprilu 2017. godine, na engleskom, španskom i francuskom jeziku. Organizator seminara je bio Međunarodni savet za obrazovanje odraslih (*International Council for Adult Education – ICAE*), u saradnji sa *DVV International*-om i časopisom *Adult Education and Development*.

Proces razmene između autora, nas ukupno dvadeset sedam, pokrenut je stavljanjem u fokus četiri priloga koji su objavljeni u časopisu *Adult Education and Development* (broj 83). Shodno temi seminara odabrani su: “The 5 skills it takes to build another possible world – Learning from and for the World Social Forum” – Alessio Surian (Italija); “Enhancing competencies in the Arab world: issues to be considered” – Rabab Tamish (Palestina); “The New Skills Agenda for Europe” – Dana Bachmann i Paul Holdsworth (Evropska komisija) i “Soft skills in non-formal education: building capacities of the youth” – Priti Sharma (Indija). Svakom od dvadeset sedam autora pružena je prilika da odabere jedan od ponuđenih tekstova i da ga prokomentariše. Na taj način, uz četiri teksta, u publikaciji su koncentrisane i četiri tematske celine. No, formirane celine nisu umanjile mogućnost autorima da u određenim slučajevima svoje komentare usmere ka više od jednom od ponuđenih tekstova, pa do pružene prilike da se komentarima obuhvate ne samo ponuđeni tekstovi već i neki drugi. Takva otvorenost moguć-

¹ ICAE – International Council for Adult Education and DVV International (2017). ICAE VIRTUAL SEMINAR: *Adult Education and Development: Skills and Competencies*. Belgrade: Institute for Pedagogy and Andragogy Faculty of Philosophy University of Belgrade and Adult Education Society.

nosti prilikom čitanja najpre stvara utisak određene dinamičnosti tekstova, koja proizilazi iz međusobne komunikacije autora. U publikaciju je, svakako, opisana odlika prešla iz virtuelnog seminara.

Prvu tematsku celinu otvorio je svojim tekstom autor Alessio Surian, približavajući nam dešavanja na Svetskom socijalnom forumu, održanom u Montrealu 2016. godine, koja su bila grupisana oko, čak, trinaest centralnih tema. Predstavljanje dešavanja je smešteno u kontekst veština i kompetencija, te autor ukazuje na pet klastera veština koje mogu da budu u funkciji izgrađivanja jednog „drugačijeg mogućeg sveta“, čijem razvijanju mogu da doprinesu socijalni pokreti i dešavanja poput Svetskog foruma. Među veštinama se navodi deljenje pripovedanja (*sharing narratives*), koje omogućava razmenu emocija, vrednosti iskazanih putem akcije i koje pomaže da se oseća ono što se dešava. Sledeći klaster veština čini deljenje relacije posvećenosti (*relational commitment*) i on obuhvata sposobnost da se prizna da se organizovanje za društvene promene, za njihovo izazivanje, zasniva na odnosima i stvaranju višestrukih posvećenosti da se radi zajedno, uz pretvaranje individualnih u zajedničke interese. Sledeće deljenje se odnosi na strukturu (*sharing structure*), a podrazumeva da se lokalne akcije vode tako da budu u funkciji ostvarivanja državnih, nacionalnih ili globalnih ciljeva. Deljenje strategija (*sharing strategies*), kao veština, treba da omogući fokusiranje na jasne strateške ciljeve, odnosno na to kako vrednosti pretvoriti u akciju i u kreativno razmišljanje. Taj niz klastera veština završava se deljenjem akcija (*sharing actions*) da bi se „obezbedilo razumevanje ishoda aktivizma da bi bili jasni, merljivi i specifični da bi napredak bio transparentan i procenjen, da bi bila preuzeta odgovornost i strategija prilagođena stečenom iskustvu“. Posmatrajući sadržaj poslednjeg pomenutog klastera, ne možemo da zanemarimo utisak da deljenje akcija izuzetno podseća na proces planiranja obrazovnih aktivnosti, odnosno prilika za učenje.

Kako pokretanje društvenih promena predstavlja izuzetno složen proces, bez imalo garancija za uspeh, jasno je, a deluje ipak da je zanemareno, da je za upuštanje u takav proces neophodno posedovati čitave klasterne kompetencija. Takođe, proces o kojem je reč poseduje ogroman potencijal za obezbeđivanje procesa učenja. Dakle, svet je teško promeniti nasumice i slučajno, već za tako nešto treba biti kompetentan, zapravo treba kompetentno upravljati procesom, a u procesu izazivanja promena i delovanjem u okviru društvenih pokreta relevantne kompetencije se i razvijaju. Imajući u vidu društvena zbivanja i društvene pokrete usmerene na promene bar u nekoliko poslednjih decenija u našoj zemlji, teško je ne zapitati se koliko smo za njih bili kompetentni i koliko smo iz njih naučili.

Autorka Rabab Tamiš analizom potreba za jačanjem kompetencija u arapskom svetu započela je, uslovno rečeno, drugo poglavlje, skiciranjem neke drugačije, a opet prethodnima slične pravce za razmatranje kompetencija. Donekle

su drugačiji problemi na koje ona ukazuje, a tendencija ka promeni ostaje slična onoj iz prvog dela publikacije. Prvi od obuhvaćenih problema autorka smešta na relaciju teorija – praksa, skrećući pažnju na odnos između načina na koji se u međunarodnom kontekstu govori o kompetencijama i toga kako se te ideje prenose u lokalni kontekst. Različitosti u praksama i razumevanju obrazovanja odraslih posmatra kao rezultat društveno-istorijskih i političkih faktora, koje se nadalje reflektuju u različitim pristupima obučavanju odraslih i načinima na koje se kompetencije predstavljaju i procenjuju. Autorka ih vezuje za neke od najvećih problema arapskih zemalja, te na taj način pažnju usmerava na neophodnost povećanja veština pismenosti mladih odraslih, što bi trebalo da omogući njihovu veću uključenost u društvo i preuzimanje aktivne uloge u procesima razvoja društva.

Osim razmatranja problematike kompetencija na relaciji teorija – praksa, analizom su obuhvaćene i sledeće relacije: internacionalna – lokalna terminologija (u području obrazovanja odraslih), progresivne metode – tradicionalni pristupi, kao i kompetencije za osnaživanje – „veštačke reforme“ (one koje odgovaraju postojećem režimu). Mogućnost za rešavanje problema iskazanih u tim relacijama Rabab Tamiš vidi u socijalnom partnerstvu, odnosno umrežavanju između vladinih institucija i organizacija civilnog društva, sa jasnom idejom šta da se radi a šta ne, i pristupima koji će dati najbolje rezultate u vezi sa promenama. I u ovom, kao i u prethodnom tekstu opet se stiže do veze između kompetencija i društvenih promena, dakle u oba su iskazne potrebe za promenama, promene se postavljaju kao cilj delovanja i jačanja kompetencija. Različiti konteksti menjaju prioritetne oblasti u kojima treba razvijati kompetencije odraslih.

U narednom prilogu ponuđenom za komentarisanje, autori Dana Bachmann i Paul Holdsworth predstavljaju dokument Evropske komisije „Evropska agenda za nove veštine“, koji je promovisan 2016. godine, radi zajedničkog rada na jačanju ljudskog kapitala, zapošljivosti i kompetitivnosti. U Agendi se naglašavaju tri prioritetne oblasti delovanja: unaprediti kvalitet i značaj formiranja veština, učiniti veštine vidljivim i komparabilnim i unaprediti veštine i informisanost za pravljenje boljih karijernih izbora. U skladu sa postavljenim ciljevima koji se razvojem veština žele postići i sa izdvojenim prioritetnim oblastima, u radu se nadalje objašnjavaju preporučeni trendovi. Kao prvi neophodan korak izdvaja se unapređivanje kvaliteta i relevantnosti formiranja veština, što je naročito podstaknuto uvidom u to da mnogi mladi ljudi izlaze iz formalnog obrazovanja i završavaju obuke a da nisu dovoljno pripremljeni da uđu na tržište rada, ili da otpočnu sopstveni biznis, ili da se uspešno uhvate ukoštac sa dinamičnim promenama u društvu i ekonomiji. Da bi se povećale mogućnosti za zapošljavanje i druge životne mogućnosti, Komisija je predložila da se odraslima sa niskim nivo-

om razvijenosti veština pomogne da unaprede pismenost, numeričke i digitalne veštine i, kada je to moguće, da se razvije širi set veština koje vode do viših nivoa kvalifikovanosti. Ističući značaj dobro utemeljenih i razvijenih bazičnih veština kao osnove za dalje usavršavanje i sticanje viših kvalifikacija, uvodi se i objašnjava sintagma „garantovane veštine“ (*skills guarantee*), čije razvijanje se preporučuje zemljama članicama EU. U „paket“ garantovanih veština ulazi ponuda odraslima sa nižim kvalifikacijama, koja obuhvata: procenu posedovanih veština, koja treba da im mogući identifikovanje veština koje poseduju i potreba za dokvalifikovanjem; obrazovanja ili obuke prilagođene specifičnim obrazovnim potrebama svakog pojedinca; mogućnosti da se njihove veštine prepoznaju i validiraju. Apeluje se na povećanje atraktivnosti stručnog obrazovanja i obuka, unapređivanjem njihovog kvaliteta, fleksibilnom organizacijom, većom prohodnošću ka višim nivoima stručnog i akademskog obrazovanja i većom povezanošću sa svetom rada.

Još neki od setova veština o čijem značaju se u dokumentu raspravlja jesu transverzalne veštine i ključne kompetencije, među kojima se pominju: digitalne kompetencije, preduzetništvo, kritičko mišljenje, rešavanje problema, učenje da se uči i finansijska pismenost. Rano usvajanje tih veština i kompetencija predstavlja osnovu za razvoj još kompleksnijih veština koje stvaraju kreativnost i inovativnost.

Brojne u Agendi navedene veštine i kompetencije, kao i zahtevi za njihovo razvijanje, smeštaju se u sistem, bez kojeg bi bile znatno teže prepoznatljive, a time i ostvarivale brojne funkcije u životu ljudi i njihovih zajednica. Među elementima tog sistema izdvajaju se: obezbeđenost transparentnosti i komparabilnosti veština i kvalifikacija, Evropski okvir kvalifikacija (koji treba revidirati da bi bio efikasniji), koherentni nacionalni okviri kvalifikacija zasnovani na ishodima učenja, podrška za pravljenje karijernih izbora (i u oblasti rada i u oblasti obrazovanja). Kao jedna od ciljnih grupa kojoj je neophodna podrška upravo takvog sistema pominju se migranti, za koje prepoznavanje i priznavanje veština i kvalifikacija sticanih u drugim zemljama može da predstavlja prve korake za njihovu integraciju u zemlje u koje su došli i na njihova tržišta rada.

Očigledno je da je „Evropska agenda za nove veštine“ dokument u funkciji unapređivanja ljudskih resursa dominantno za potrebe jačanja ekonomije i njihovog boljeg integrisanja u evropsku zajednicu. Evropa se na taj način opredeljuje i iskazuje svoje potrebe za kvalifikovanijom radnom snagom. Polazna tačka na tom putu je jačanje bazičnih i/ili garantovanih kompetencija.

U ovom prilogu, kao i u tekstu autorke Rabab Tamiš, ističu se neophodnost podizanja nivoa razvijenosti kompetencija i značaj sticanja stručnih kvalifikacija, najčešće mladih odraslih, u funkciji ostvarivanja pojejtovanih pravaca

društvenog razvoja (što ko zna po koji put možemo označiti kao sličnosti), ali razvojne prioritete evropskog i arapskog sveta, vođeni navedenim tekstovima, otkrivamo upravo na osnovu brojnih različitosti.

Poslednji, četvrti deo knjige, otpočinje tekstem još jedne autorke, Priti Sharma-e, koja nam kroz ulogu neformalnog obrazovanja u razvoju mekih veština mladih dočarava neke od problema savremene Indije. Naglasak na populaciji mladih nije slučajan. Evropsko stanovništvo stari, a stanovništvo u Srbiji karakteriše duboka demografska starost (kako to ističu autorke Devedžić i Stojilković Gnjatović u knjizi *Demografski profil starog stanovništva u Srbiji*, Beograd: Republički zavod za statistiku, 2015), dok će, prema predviđanjima, 2020. godine prosečna starost stanovništva u Indiji biti 29 godina. Sharma neophodnost jačanja kompetencija mladih neformalnim obrazovanjem temelji na dva polazišta. Prvo čine razvijene uloge koje mladi imaju u društvu, među kojima identifikuje četiri: građanska uloga (*civil role*) – sposobnost da se, kao građanin, razume i učestvuje u procesu donošenja odluka bitnih za građanstvo; uloga koja se odnosi na okolinu (*environmental role*) – razumevanje i osetljivost za nečiju okolinu i stvari povezane sa njom; ekonomska uloga (*economic role*) – zaraditi za život u današnjem konkurentskom okruženju; i društvena uloga (*social role*) – razumevanje i cenjenje društvenih razlika drugih zajednica. Drugo polazište može se predstaviti i kao odgovor na pitanje: zašto se značaj razvoja, imajući u vidu uloge predstavljenih, potrebnih kompetencija mladih, pridaje neformalnom obrazovanju? Odgovor je da sistemi formalnog obrazovanja obično u fokus stavljaju razvoj fundamentalnih veština, poput čitanja, pisanja i tehničkih veština. U većem delu rada autorka daje prikaz dobrih praksi razvoja različitih relevantnih veština i kompetencija mladih, koje je realizovala organizacija PRIA (*Participatory Research in Asia*).

I u ovom tekstu, slično kao i u prethodnima, ovoga puta imajući u vidu uloge u društvu za koje mladi odrasli treba da se osposobe, razvoj veština i kompetencija se posmatra kao neophodan preduslov za obezbeđivanje razvoja društvene zajednice.

Autori komentara, na četiri teksta, potiču iz najrazličitijih delova sveta, ali su im zajednički interesovanje i angažovanost u, opet, različitim područjima i aktivnostima obrazovanja odraslih. Posvećenost autora obrazovanju odraslih je ono što čitalac primećuje već nakon nekoliko pročitanih tekstova i postaje potpuno obuhvaćen tom posvećenošću. Komentari se nižu duž kontinuuma od ličnih i emotivnijih reakcija, nalik pismima napisanim nekom bliskom, preko tekstova u kojima se razmatraju određena terminološko-konceptualna pitanja razvoja veština i kompetencija, do prikaza misli različitih autora, brojnih projektnih aktivnosti, mnogih primera dobrih praksi ojačavanja pojedinaca, društvenih grupa i društvenih zajednica radom na razvoju veština i kompetencija.

Osnovna tema komentara, koja ih sve povezuje – obrazovanje odraslih i razvoj, kroz presek veština i kompetencija, između ostalog, povezuje se sa: pravom na obrazovanje; društvenom transformacijom; aktivnostima koje doprinose „obrazovnoj socijalizaciji“, građanskim pokretima; aktivnom participacijom; uvažavanjem diverziteta; borbom protiv siromaštva na održiv način; različitim vrstama (ne)pismenosti; kvalitetom obrazovanja; socijalnim partnerstvom; zapošljivošću; tržištem rada; politikama i strategijama; digitalizacijom; preduzetništvom; ponovnim promišljanjima različitih pojmova i koncepata u naukama u obrazovanju; zemljama u razvoju; uvažavanjem konteksta u kojem se obrazovanje planira i odvija; diverzitetom; multikulturalizmom, interkulturalizmom i pluralizmom; humanizmom i još mnogo toga. Pobrajane pojave i konstrukti, kao i oni koje nismo obuhvatili nabravljenjem, ukazuju na kompleksnost i značaj razvoja veština i kompetencija za razvoj pojedinca i zajednica, odnosno ukazuju i na moć i na neophodnost celoživotnog učenja i razvoja u današnjem svetu, ma u koji njegov deo zavirili.

Jasno je da je tema: Obrazovanje odraslih i razvoj: veštine i kompetencije, oko koje su se okupili brojni autori, izuzetno dobro odabrana jer o njoj mnogi mnogo toga imaju da kažu. Utisak koji postaje jači sa svakim pročitanim tekstom jeste koliko je obrazovanje odraslih svetski proces, zajedno sa svim svojim modalitetima pojavljivanja u različitim kontekstima, i onda kada pojmovi veština i kompetencija menjaju značenje.

Možda bi kao najveća vrednost knjige mogla da se izdvoji činjenica da ona predstavlja svojsvrstan korak dalje jer prevazilazi pitanja da li treba i da li može da se uči tokom čitavog života i okreće se pitanjima šta treba i za šta (zbog čega) treba da se uči. Put davanja odgovora na njih pošli su svi autori koji su se u ovoj publikaciji oglasili svojim priložima.

Aleksandra Pejatović